

birtokában.) Lásd még Fábián Béla: „Rákosiék zsidóüldözése”, *Kommentár*, 1992/5, 45–49. o.

59. Kovács, *i. m.*, 158. és 160. o. A háborút közvetlenül követő idők antiszemita incidenseiről és az ezekre való belföldi és külföldi reagálásról részleteket lásd Duschinsky-nál, *i. m.*, 418–431. o. Lásd továbbá *European Jewry Ten Years After the War*. Institute of Jewish Affairs for the World Jewish Congress, New York, 1956, 60–81. o.

60. Pelle János: „A makói zsinagóga lángjai.” *Mozgó Világ*, 1993. június, 81–99. o.

61. A jóvátételről röviddel azután kezdődtek közvetlen német–izraeli tárgyalások, hogy Konrad Adenauer kancellár 1951. szeptember 27-én állást foglalt a Bundestagban. A kancellár hangsúlyozta, hogy a bonni kormány nemcsak hogy tisztában van a zsidók ellen elkövetett bűnökkel, de erejéből telhetőleg mindent megtesz azok helyrehozataláért. A Német Szövetségi Köztársaság és Izrael közötti különféle meg egyezéseket felölelő Luxemburgi Szerződést 1952. szeptember 10-én írták alá. E szerződés háttéréről és valóra váltásáról részleteket lásd Nicolas Balabkins könyvében: *West German Reparation to Israel*. Rutgers University Press, New Brunswick, N. J. 1971.

62. A 85,3 milliárd nyugatnémet márkából 51,910 milliárdot a Szövetségi Pénzügyminisztérium fizetett ki. A kifizetések a következők voltak: 70 milliárd márkát osztottak ki a szövetségi kártérítési törvény (Bundesentschädigungsgesetz – BEG) rendelkezése szerint, 4,250 milliárdot a szövetségi visszaszolgáltatási törvény (Bundesrückerstattungsgesetz – BRÜG) szerint, 3,450 milliárdot az Izraellel kötött egyezmény szerint, 1,0 milliárdot 12 állammal kötött egyezmények szerint, és 6,6 milliárdot egyéb szolgálatokra. Rolf Vogel: „Das Gestzwerk der Wiedergutmachung.” *Aufbau*. New York, 1979. május 18. 14. o. Lásd az 1979. december 14-i számot is, 23. o.

A nyugatnémet márka értéke az 1950-es évektől, a kárpótlási összegek kifizetésének kezdetétől az 1 dollár = 4,20 nyugatnémet márka és az 1979-es 1 dollár = 1,8 nyugatnémet márka között változott. A nyugatnémet kártalanításról további részleteket lásd Raul Hilbergnél: *The Destruction of the European Jews*. Quadrangle, Chicago, 1961, 738–759. o. További forrásmunkák találhatóak: *Guide to Jewish History Under Nazi Impact*. Szerk.: Jacob Robinson és Philip Friedman. YIVO-Institute for Jewish Research, New York, 1960, 283–294. o.

63. Nincs statisztikai adat arról, hogy a magyar zsidók mekkora értékű kárpótlásban, jóvátételben részesültek a nyugatnémetektől vagy a magyaroktól.

64. A zsidó tulajdon német megszállás alatti fosztogatásának és egy vonatrakományra való értéknek a nyilas korszak alatti, Toldi Árpád, korábbi székesfehérvári főispán és Avar László, korábbi zentai polgármester parancsnokságával való nyugatra szállításáról egyes részleteket lásd a 16. fejezetben. Ausztria francia övezetében nem sokkal a harcok elülte után 36 arannyal és aranytárgyakkal teli ládára bukkantak, és 12 kilogramm gyémántra. Hervé Alphand, a francia külügyminisztérium gazdasági szekciójának akkori vezetője és Nyárády Miklós magyar pénzügyminiszter az értéktárgyak (javarészt ékszerek, nemesfémek, és nemesfémekből készült műtárgyak) visszahozatalában állapodott meg, azzal a megkötéssel, hogy azok visszaszármaztatandók eredeti zsidó tulajdonosaiknak, „ha azok azonosíthatók”. Úgy mondják, hogy a magyar kormány véleménye szerint egyetlen korábbi tulajdonos kiléte sem állapítható meg, és ezért az értéktárgyak értékét betették a Zsidó Jóvátételi Alapba, amit azonban sohasem nyitottak meg.

Az amerikai megszállási övezetben a hadiszákmány feletti felügyeletet Felix T. Simpson őrnagy gyakorolta, a Kárpótlási és Kártérítési Szolgálat vezetője. A magyar